

Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи

Кафедра логопедії та спеціальних методик

Кваліфікаційна робота

з теми:

“Подолання труднощів опанування навичкою читання в учнів початкових класів з порушеннями мовленнєвого розвитку”

Виконала здобувачка 2 курсу групи SoL1-M22z

ОП Спеціальна освіта (Логопедія)

спеціальності 016 Спеціальна освіта

спеціалізації 016.01 Логопедія

Софія БОЖОК

Керівник:

Оксана КОНСТАНТИНІВ,

кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент:

Олена ЧОПІК,

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

основ корекційної роботи

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОЯВУ ПОРУШЕННЯ ЧИТАННЯ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ	7
1.1 Психофізіологічні передумови становлення процесу читання в онтогенезі..	7
1.2 Психолого-педагогічна характеристика молодших школярів з порушенням читання	11
1.3 Характеристика помилок читання у молодших школярів з порушеннями мовленнєвого розвитку	14
РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЯ І РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ПОРУШЕНЬ ЧИТАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	24
2.1 Констатувальний експеримент	24
2.2 Особливості прояву специфічних порушень читання у молодших школярів з порушенням мовленнєвого розвитку	39
РОЗДІЛ 3 ЛОГОПЕДИЧНА РОБОТА З ПОДОЛАННЯ ПОРУШЕНЬ ЧИТАННЯ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ	
3.1 Зміст логопедичної роботи з подолання порушень читання в учнів з порушеннями мовленнєвого розвитку	45
3.2 Результати формувального експерименту	51
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58
ДОДАТКИ	66

ВСТУП

Актуальність дослідження. порушення читання в початкових класах в закладах загальної середньої освіти зустрічаються достатньо часто. Це підтверджує зростання кількості учнів з порушенням читання. Використання гаджетів, інтернет ресурсів для пошуку інформації, виконання домашнього завдання з допомогою інтернет-порталів, текстових редакторів, голосових команд негативно впливає на формування правильного читання.

Певний відсоток школярів з порушеннями мовленнєвого розвитку (надалі ПМР) досить складно опановує читання, у дітей виникають значні утруднення, які спостерігають під час оволодіння переважно навичкою читання, і не є такими суттєвими під час опанування іншими навичками. Без спеціально організованої допомоги логопеда діти не в змозі подолати ці труднощі та оволодіти зазначеною рецептивною діяльністю. Розгляньмо сучасні підходи до розуміння появи дислексії в цілому, та стійких розладів читання у дітей з ПМР зокрема. Стійкі порушення читання на сьогодні цікавлять цілу плеяду вчених світу. Цієї важливої проблеми торкаються педагоги, лінгвісти, психологи, психолінгвісти, фізіологи, лікарі та ін. Попри майже столітню історію вивчення дислексії та різноманітний експериментальний матеріал, вчені так і не дійшли єдиної думки щодо причин виникнення, симптомів, шляхів запобігання та її корекції. На сучасному етапі розвитку вчення про дислексію можна виокремити кілька аспектів вивчення проблеми, а саме: біологічний, когнітивний та соціокультурний.

В останні роки вітчизняні й зарубіжні наукові праці, що присвячені дослідженню порушень читання у молодших школярів, наголошують на тому, що дислексія є наслідком недостатньо сформованої функціональної основи процесу читання, тобто вербальних та невербальних вищих психічних функцій, що забезпечують становлення зазначеної навички (В.М. Ільяна, Р.Gardner, Т.R. Miles, Р.Ott). До числа психічних функцій, що лежать в основі формування навички читання, науковці відносять усне мовлення (його фонетико-

фонемаічну та лексико-граматичну будову), просторові уявлення, зоровий гнозис, зорово-моторну координацію, суцесивні операції, слухомовленнєву пам'ять, увагу, контроль. В. Ільяна, Н. Чередніченко підкреслюють, що становленню навички читання може перешкоджати сукупність зазначених компонентів, варіативність якої у окремих дітей з ПМР може бути достатньо різноманітною. Саме тому попередження дислексій у дітей з ПМР має відбуватися на основі вивчення вербальних та невербальних функцій, що лежать в основі формування навички читання

Проблема подолання порушень письма у дітей із особливими освітніми потребами висвітлено у психолого-педагогічних та психолінгвістичних наукових дослідженнях Є. Данілавічюте, Н. Голуб, О. Гопіченко, Т. Пічугіна, Є. Соботович, В. Тарасун, Н. Чередніченко та ін. Вітчизняні науковці розробили основні положення концепції загальнонавчальної підготовки дітей до навчання в школі (Є. Соботович), концепцію Державного стандарту освіти учнів з ПМР (В. Тарасун), систему завдань щодо діагностики порушень читання у дітей шестирічного віку та критерії оцінювання цієї навички у дітей молодшого шкільного віку (Є. Данілавічюте). У сучасній програмі з читання для дітей з ТПМ окрім формування загальноосвітніх та виховних задач враховано корекційну роль читання як ефективного засобу закріплення правильної вимови звуків та слів різної складової структури, накопичення та збагачення словникового запасу, розвиток граматичної будови мови, розуміння синтаксичних конструкцій та розвиток зв'язного мовлення. Значним надбанням є розроблений буквар для молодших школярів з ТПМ (М. Савченко, Л. Калатало, А. Колупаєва). Поряд із традиційними методиками опанування навички читання для певних груп учнів з ТПМ розроблено нетрадиційні (як для української мови) методики, такі як глобальний та напівглобальний методи навчання писемного мовлення (В. Тарасун). Розроблено методику корекції дислексій у молодших школярів з ТПМ (В. Ільяна). Таким чином, питання подолання труднощів опанування навичкою читання в учнів початкових класів є актуальним, що зумовило вибір теми дипломного дослідження.

Об'єкт дослідження – особливості розвитку процесу читання у молодших школярів першого рівня підтримки.

Предмет дослідження – процес корекційно-логопедичної роботи з подолання дислексії у дітей молодшого шкільного віку першого рівня підтримки.

Метою дослідження є вивчення сформованості психофізіологічної бази процесу читання і зміст корекційно логопедичної роботи з подолання дислексії у дітей молодшого шкільного віку з першим рівнем підтримки.

Відповідно до мети дослідження вирішувалися такі **завдання**:

- 1) Здійснити аналіз науково-теоретичних джерел з особливостей формування навички читання у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку.
- 2) Вивчити прояви порушення читання у молодших школярів з першим рівнем підтримки.
- 3) Розробити зміст логопедичної роботи для подолання порушення читання у молодших школярів з порушеннями мовленнєвого розвитку.
- 4) Виявити ефективність корекційної логопедичної роботи з подолання дислексичних помилок у молодших школярів з порушеннями мовленнєвого розвитку.

Для вирішення поставлених завдань були використані такі **методи дослідження**:

- 1) Аналіз науково теоретичної і методологічної літератури по проблемі дослідження.
- 2) Організація та проведення констатувального, формувального, експерименту.
- 3) Методи обробки даних.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів з метою удосконалення методів та прийомів формування навички читання у дітей з порушеннями мовлення.

Апробація результатів дослідження: матеріали дослідження було представлено на «Науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками

НДР у 2022-23 н.р.» (4-5 квітня 2023 року м. Кам'янець-Подільський)

Публікації: Зміст логопедичної роботи з корекції дислексії у молодших школярів з порушеннями мовленнєвого розвитку // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Корекційна педагогіка і психологія / за ред. О. Гаврилова. Вип. 15. Кам'янець-Подільський. Видавець Ковальчук О.В. 2024. С. 65-73

Структура дослідження: робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи проведену роботу, можна зробити такі висновки:

1. Проблема порушення читання у дітей є актуальною, оскільки має негативний вплив на психічний і мовленнєвий розвиток дитини та на весь процес її навчання. Своєчасне виявлення порушень, а також їхнє попередження в кожному окремому випадку є важливим для побудови системи корекційної роботи.. У свою чергу, для цього спеціалісту необхідно володіти глибоким розумінням причин порушення читання, щоб найбільш якісно підбирати корекційну програму для них. Першочергово варто вказати, що писемне мовлення – це складний психофізіологічний процес, що представляє собою сукупність механізмів артикуляції, слухового аналізу і синтезу, зорової пам'яті та комплексу лінгвістичних умінь дитини. Спочатку у дитини формується усне мовлення, далі – письмове, адже воно засновується уже на сформованому усному мовленні. Письмове мовлення використовує готові механізми усного, удосконалюючи і значно ускладнюючи їх, приєднуючи до них нові механізми, специфічні для нової форми вираження мовлення. А отже, письмове та усне мовлення є взаємопов'язаним.

З'ясовано, що у дітей із дислексіями часто трапляються найрізноманітніші порушення усного мовлення, такі, як затримка мовленнєвого розвитку, недорозвиток фонетико-фонематичної сторони мовлення, недостатній лексико-граматичний розвиток. У результаті, на різних етапах оволодіння навичкою читання з'являється значна кількість відповідних специфічних помилок. Проте не завжди порушення в усному мовленні призводять до появи специфічних стійких помилок у процесі читання. Отже, в основі порушень писемного мовлення лежать глибші й недостатньо вивчені насьогодні механізми, а не лише порушення усного мовлення

2. У момент освоєння початкової технікою читання учні природньо допускають ряд помилок: пропуски, спотворення, заміну, додавання літер, складів, слів. Як вже відомо, для правильного читання необхідне як

безпомилкове читання, так і розуміння прочитаного. У дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку ці компоненти порушені. Аналіз констатувального експерименту засвітив такі результати: загальна моторика у експериментальної групи, характеризується неточністю рухів, неточністю довільних рухів, скутістю і амплітудою рухів, виявлені труднощі відтворення точності і правильності виконання позицій, перемикання рухів, порушена моторна механічна пам'ять. Артикуляційна моторика учнів даної групи характеризується порушеннями м'язового тону, несформованістю утримання деяких позицій, млявістю рухів, появою однакових рухів, тремору, гіперкінезів. Мімічні позиції в учнів експериментальної групи неточні в своєму виконанні. Спостерігаються труднощі артикуляційних м'язів, до повної відсутності міміки, провисання щік.

Порушення звуковимови в учнів експериментальної групи були внаслідок порушень розвитку артикуляції: спостерігається не точність рухів язика, порушення роботи м'язів і порушення рухливості частин язика. Рухи язика неповні, не точні і внаслідок відбувається збій правильної вимови окремих звуків, що призводить до труднощів опанування навичок читання і розуміння прочитаного тексту. Порушено фонематичного слуху у даної групи учнів проявлялись по різному. Учні погано диференціювали фонemi за артикуляційними ознаками (місце і спосіб утворення). Обстеження зв'язкового мовлення у дітей дозволило зробити висновок щодо несформованості лексико-граматичної структури мовлення, спостерігалися заміни, пропуски, спотворення слів, неправильне вживання прийменників. Під час дослідження порушень читання експериментальної групи були виявлені специфічні помилки, полбуквене, поскладове читання, спостерігались труднощі щодо передачі змісту прочитаного, спотворене читання.

3. Для правильного формування навички читання у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку була розроблена методика, яка складалась з комплексу корекційних вправ. Методика складалась з двох основних компонентів: техніки читання та розуміння тексту. Обидва ці

компоненти близько пов'язані і опираються один на одного: так, удосконалення техніки читання полегшує розуміння читаного, а легке розуміння текст краще і точніше сприймається. При цьому на перших етапах розвиток навички читання більше значення надається саме техніці, на наступних – розумінню тексту. Заняття проводились у другу половину дня, два рази на тиждень. Також був розроблений комплекс ігрових вправ, які діти виконували дома з батьками.

4. Після проведення експерименту з формування навички читання у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку, динаміка відбулась. Корекційна робота з розвитку навички правильного вживання закінчення, розвитку розуміння змісту тексту і швидкістю тексту покращило процес читання дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку. Після проведення контрольного дослідження, можна підвести підсумок, що у період формувального експерименту в учнів експериментальної групи під час читання стали зменшуватись помилки, виріс темп, також було проведено роботу над переказом тексту, учні на даному етапі не в повній мірі опанували даною навичкою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гріненко О.В. Подолання дислексії та дисграфії в учнів початкових класів: Навч. посібник / О.В. Гріненко, М.М. Покотильська, Т.Я. Філоненко. – Городище, 2010. – 32с.
2. Данілавичюте Е. А. Обґрунтування методики діагностики готовності дошкільників із НЗНМ до опанування навичок читання. / Е. А. Данілавичюте // Дидактичні та соціальнопсихологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: Наук.-метод. зб.: Вип.5 [за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка]. – К.: Наук. світ, 2004. – С. 215 – 218.
3. Данілавичюте Е. А. Обґрунтування методики діагностики готовності дошкільників із НЗНМ до опанування навичок читання. / Е. А. Данілавичюте // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: Наук.- метод. зб.: Вип.5 [за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка]. – К.: Наук. світ, 2004. – С. 215 – 218.
4. Данілавичюте, Е.А. (2019) Діти з особливими потребами в освітньому просторі : збірник матеріалів V Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітології «Діти з особливими потребами в освітньому просторі», 10-11 жовтня 2019 року, Чернівці Симоненко О. І., м. Київ, Україна, pp. 34-38.
5. Данілавичюте, Е.А. Діти з особливими потребами: від рівних прав – до рівних можливостей: матеріали VII Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки та психології (7-8.10.2021 року, м. Київ) Симоненко О. І., м. Київ, Україна, pp. 47-55.
6. Дислексія, або коли мозок «не влаштований» читати [Електронний ресурс] / А.С. Івашина // Читомо. – 2015. – Режим доступу: <http://www.chytomo.com/fetysh/disleksiya-abo-koli-mozok-nevlashtovaniy-chitati>.
7. Ільяна В. М. «Дислексія: від класичних поглядів до сучасного розуміння проблеми» // Дислексія: від класичних поглядів до сучасного розуміння проблеми: матеріали Всеукраїнського онлайн марафону до Дня

науки (16–24 травня 2022 року, Київ) / за авторською ред. : Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2022. – С. 49–52. (0,3 др. арк.) <https://ispukr.org.ua/?p=9206>

8. Ільяна В. М. Психолінгвістичний методичний інструментарій подолання дислексій у молодших школярів (на допомогу практикам) /В. М. Ільяна // Особлива дитина: навчання та виховання. – 2021. – № 2. – С. 50–63. http://ojs.csnukr.in.ua/index.php/Exceptional_child/article/view/71

9. Ільяна В. М. Сучасні погляди на процес читання в структурі писемного мовлення. / Ільяна В.М. // Особлива дитина: навчання та виховання. – 2022. – № 3. – С. 52–62. (0,5др. арк.) http://ojs.csnukr.in.ua/index.php/Exceptional_child/article/view/114

10. Ільяна В.М. Дислексія: підтримка дитини з особливими мовленнєвими потребами в освітньому середовищі : навч.-метод. посіб. Київ, 2023 // https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739361/1/Dyslexia_2023.pdf

11. Ільяна В.М. попередження дислексій у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку // URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/705558/1/%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>

12. Ільяна, В., & Хомик, Т. (2022). Стратегії подолання труднощів у писемній продукції молодших школярів з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах інклюзивного середовища. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови., 1(21), 42- 57.

13. Клінічна динаміка дисграфії і дислексії в молодших школярів у процесі проспективного дослідження [Електронний ресурс] / Т.П. Калашнікова, Ю.І. Кравцов // Міжнародний неврологічний журнал. – 2006. - №3(7). – Режим доступу до журн. URL: <http://www.mifua.com/archive/article/2520>.

14. Мартиненко В. О Індивідуальний підхід до формування і розвитку навички читання молодших школярів:методичний посібник./Мартиненко В. О. - Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. - 104 с

15. Меліченко В. М. Аналіз сформованості навички читання в учнів молодших класів спеціальної школи для дітей з ТПМ / В. М. Меліченко // Теорія і практика сучасної логопедії : зб. наук. праць. – К. : Актуальна освіта, 2006. – Вип. 3. – С. 55 – 62.

16. Меліченко В. М. До питання вивчення механізмів читання молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення / В. М. Меліченко // Теорія і практика сучасної логопедії : зб. наук. праць. – К. : Актуальна освіта, 2007. – Вип. 4. – С. 88 – 91.

17. Меліченко В. М. До питання вивчення механізмів читання молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення / В. М. Меліченко // Теорія і практика сучасної логопедії : зб. наук. праць. – К. : Актуальна освіта, 2007. – Вип. 4. – С. 88 – 91.

18. Меліченко В. М. До проблеми порушення процесу читання в учнів молодших класів шкіл для дітей з ТВМ / В. М. Меліченко // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі : наук.-метод. зб. / [за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка]. – К., 2005. – Вип. 6. – С. 382 – 384.

19. Меліченко В. М. Основні напрямки методики вивчення механізмів рецептивної діяльності молодших школярів з ТПМ / В. М. Меліченко // Дидактичні та соціальнопсихологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі : наук.-метод. зб. / [за ред. В. В. Засенка]. – К., 2009. – Вип. 11. – С. 175–180.

20. Меліченко В. М. Стан сформованості навички читання в учнів молодших класів шкіл для дітей з ТПМ / В. М. Меліченко // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі : наук.-метод. зб. / [за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка]. – К., 2006. – Вип. 8, т. 2. – С. 229 – 232.

21. Меліченко В. М. Стан сформованості навички читання в учнів молодших класів шкіл для дітей з ТПМ / В. М. Меліченко // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі : наук.-метод. зб. / [за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка]. – К., 2006. – Вип. 8, т. 2. – С. 229 – 232.

22. Пальченка, І. р. Система вправ для розвитку навика читання у дітей [Текст]/І. Г. Пальченко, І. Т. Федоренко. - Вінниця. : Альма-матер, 1989. – 55 с.

23. Прохоренко, Л.І., та ін. (уклад.). (2021). Методичні рекомендації для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з ООП та рівнів підтримки в освітньому процесі. Київ: Інститут спеціальної педагогіки та психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. Ухвалено Вченою радою Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України (протокол №9 від 2 грудня 2021 р.) <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730995>

24. Психолінгвістичні дидактичні технології діагностики і подолання мовленнєвих порушень у молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення : навчально-методичний посібник / Е. Данілавичюте, Л. Трофименко, В. Ільяна, Ю. Рібцун, З. Мартинюк, Г. Грибань. – Інститут спеціальної педагогіки і психології НАПН України, 2022. – 847 с.

25. Савченко М. А. Оволодіння аналізом звукового складу слова учнями з вадами вимови 2-4 класів допоміжної школи / М. А. Савченко // Питання дефектології. – 1971. – Вип. 6. – С.77 – 85. 16. Соботович Е. Ф. Формирование правильной речи у детей с моторной алалией / Е. Ф. Соботович. – Киев, 1981. – 150 с.

26. Соботович Е. Ф. Нарушения речевого развития у детей и пути их коррекции: [навч.-метод. посібник] / Соботович Е. Ф. – К. : ІСДО , 1995. – 204 с. 20. Тарасун В. В. Науково-методичні основи формування знань, умінь та навичок у дітей з труднощами у навчанні: [наук.-метод. посібник] / В. В. Тарасун. – К., 1998. – 104 с.

27. Соботович Е. Ф. Формирование перцептивного и смыслового уровня восприятия речи (слов) в процессе онтогенеза/ Е. Ф. Соботович, И.Э. Соботович // Матер. Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 2-3 листопада 1994 р. – К., 1994. – С. 271 – 272.

28. Соботович Е.Ф. О механизмах формирования фонематического восприятия у детей в процессе онтогенеза / Е. Ф. Соботович, И.Э. Соботович // Матер. Всеукр. наук.- практ.конф., Київ, 2-3 листопада 1994 р. – К., 1994. – С. 267 – 270.

29. Тарасун В. В. Писемне мовлення: запобігання і корекція порушень: [наук.-метод. посібник] / В. В. Тарасун. – К., 2007. – 151с. 23. Тарасун В. В. Морфофункціональна готовність дітей з особливостями у розвитку до шкільного навчання: діагностика і формування (нейропсихологічний супровід) / В. В. Тарасун. – К.: Видавництво Національного педагогічного ун-ту ім. М.П. Драгоманова, 2008. – 299 с.

30. Тарасун В. В. Психологічні умови ефективності дошкільного навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я / [Тарасун В. В., Таран О. П., Рождественська Д. Б. та ін.]. – К. : Актуальна освіта, 2005. – 285 с.

31. Трофименко Л.І., Ільяна В.М. Вивчення особливостей писемного мовлення молодших школярів з алалією // матеріали II Міжнародної дистанційної науково-практичної конференції «International scientific discussion: problems, tasks and prospects». 21-22 червня 2021 (м. Брайтон, Великобританія).

32. Чередніченко Н. В. Комплексний підхід у корекційній роботі з попередження та подолання труднощів засвоєння писемного мовлення у школярів із важкими вадами мовлення / Н. В. Чередніченко // Дефектологія – К., 2005. – №2. – С. 34 – 37.

33. Чередніченко Н. В. Формування навичок грамотного письма у дітей із важкими вадами мовлення в умовах корекційного навчання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.03 «Корекційна педагогіка» / Н. В. Чередніченко. - К., 1999. – 24 с.

34. Чередніченко Н. В. Формування орфографічної грамотності в учнів із важкими вадами мовлення / Н. В. Чередніченко // Дефектологія. – 1999. – №3. – С. 7 – 11. 27. Чередніченко Н. В. Вироблення в учнів з важкими вадами мовлення навички самоперевірки у процесі виконання письмових робіт / Н. В. Чередніченко // Дефектологія. – 2002. – №1. – С. 39 – 41.

35. Чередніченко Н.В. Діагностика порушень писемного мовлення у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку / Н. В. Чередніченко // Науковий часопис Національного Педагогічного Університету імені М.П. Драгоманова: До 170-річного ювілею. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. – К.,: НПУ, 2004. – № 1. – С. 139 – 154.

36. Aerts A., v. M. (2015). Neurophysiological sensitivity for impaired phonological processing in the acute stage of aphasia. Brain Language. 10.1016/j.bandl.2015.07.001, 84-96

37. Ceron, M. I.-S. (17 April 2013 г.). Advances in the treatment of children with phonological disorders. Retrieved from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov:https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4423316>

38. Ceron, M. I.-S. (17 April 2013 г.). Advances in the treatment of children with phonological disorders. Retrieved from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov:https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4423316>

39. Critchley, M. (1970). The dyslexic child. London: Heinemann Medical Books

40. Dingfelder, S. F. (September 2005 г.). A workout for working memory. Retrieved from <https://www.apa.org:https://www.apa.org/monitor/sep05/workout>

41. Dyslexia: The Dividends from Research to Practice. 23–30 March 2004, University of Warwick. – UK. BDA, 2004. – 122p. 31. Emich I. Thinking, speaking, writing of the child with cerebral damage / I. Emich // Das Behinderte Kind. – Wien, 1974. – P. 74 – 96. 32. Jaspers K. Gesammelte Schriften fur Psychopathologie / K. Jaspers. – Berlin, 1963. – 214p.

42. Fawcett, A. &. (1994). Dyslexia in children. New York: Harvester Wheatsheaf

43. Hrinenko O.V. Podolannia dysleksii ta dyshrafii v uchniv pochatkovykh klasiv: Navch. posibnyk / O.V. Hrinenko, M.M. Pokotylska, T.Ia. Filonenko. – Horodyshche, 2010. – 32s. 4. Lalaieva R.I. Porushennia chytannia i shliakhy yikh korektsii u molodshykh shkoliariv / R.I. Lalaieva. – SPb.: Vydavnytstvo «Soiuz», 2002.– 222 s.

44. Kirk, Gallaher. Educating exceptional children / Kirk, Gallaher. – 6 th ed. – Boston: Houghton Mifflin, 1989. – 598 p. 34. Learning disabilities in reading, spelling and writing / Nils Sovik. – Trondheim: Tapir, 1987. – 42 p

45. Klinichna dynamika dyshrafii i dysleksii v molodshykh shkoliariv u protsesi perspektyvnoho doslidzhennia [Elektronnyi resurs] / T.P. Kalashnikova, Iu.I. Kravtsov // Mizhnarodnyi nevrolohichnyi zhurnal. – 2006. - №3(7). – Rezhym dostupu do zhurn.: <http://www.mif-ua.com/archive/article/2520>. 2. Dyslesiia, abo koly mozok «ne vlashtovanyi» chytaty [Elektronnyi resurs] / A.S. Ivashyna // Chytomo. – 2015. – Rezhym dostupu: <http://www.chytomo.com/fetysh/dyslesiya-abo-koli-mozok-nevlashtovani-j-chitati>.

46. Koifman, J. (2022). Special education for gifted children. David Publishing, 231-237. Retrieved from <https://www.davidpublisher.com/index.php/Home/Article/index?id=48508.htm>

47. Learning Lab. (2 December 2020 r.). Different Types of Dyslexia: Surface Dyslexia. Retrieved from [https://learninglabfl.com/different-types-of-dyslexia-surfacedyslexia/#:~:text=Surface%20dyslexia%20\(also%20called%20visual,they%20sound%20\(irregular%20words\)\)](https://learninglabfl.com/different-types-of-dyslexia-surfacedyslexia/#:~:text=Surface%20dyslexia%20(also%20called%20visual,they%20sound%20(irregular%20words)))

48. Morgan, W. P. (1896). A case of congenital word blindness. The British Medical, 2, 1378

49. Peterson, R. L. (23 September 2021 r.). Subtypes of developmental dyslexia: Testing the predictions of the dual-route and connectionist frameworks. Retrieved from

50. Sharp, P. (10 November 2013 r.). Dyslexia warning signs. Retrieved from YouTube: https://www.youtube.com/watch?v=S1B_dd4K7eE

51. Shaywitz, S. (2003). Overcoming dyslexia. New York: Vintage Books
52. Suryavanshi, M. (2023). Dyslexia - The mirror reading problem. Retrieved from <https://medicircle.in/>: <https://medicircle.in/dyslexia-the-mirror-readingproblem>
53. Thambirajah, M. S. (2018). Developmental dyslexia: an overview. Advances in psychiatric treatment, 305
54. The Science of Psychotherapy. (14 August 2018 г.). Link Found Between Resilience to Dyslexia and Gray Matter in the Frontal Brain. Retrieved from
55. Vukovic, R. &. (January-February 2006 г.). The double-deficit hypothesis: a comprehensive analysis of the evidence. Retrieved from [med.ncbi.nlm.nih.gov/](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/):
<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/16512081/#:~:text=The%20double%2Ddeficit%20hypothesis%20of,sources%20of%20dysfunction%20in%20dyslexia>
56. Well, T. R. (2022). Visual Dyslexia. Retrieved from [dyslexia-reading-well.com: https://www.dyslexia-reading-well.com/visual-dyslexia.html](https://www.dyslexia-reading-well.com/visual-dyslexia.html)
57. Ziegler Johannes C., Perry Conrad, Ma-Wyatt Anna, Ladner Diana. Developmental dyslexia in different languages: Language-specific or universal? / Johannes C. Ziegler, Conrad Perry, Anna MaWyatt, Diana Ladner. – Netherlands, 2003. – 26 p.